

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів
України
від «___» 2021 р. № _____

Морська природоохоронна стратегія України

1. Проблема, яка потребує розв'язання

Морська природоохоронна стратегія України на період до 2036 року (далі – Стратегія) визначає головні засади розвитку морської природоохоронної політики України та розроблена на виконання вимог Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), зокрема в частині імплементації Директиви 2008/56/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 червня 2008 року, що встановлює рамки діяльності Співтовариства у сфері політики з морського середовища (далі – Рамкова Директива про морську стратегію), та з урахуванням Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2000 року, яка встановлює рамки для дій Співтовариства у сфері водної політики (далі – Водна рамкова директива).

Зростання загроз від антропогенного навантаження на Азовське і Чорне моря обумовлює незадовільний їх екологічний стан і значно посилюється негативним впливом зміни клімату. Найбільш критичними показниками стану морського середовища та небезпечних факторів негативного впливу є: евтрофікація та її наслідки (зокрема масове «цвітіння» водоростей), значне забруднення морських екосистем токсичними та канцерогенними речовинами, мікробіологічне забруднення, зменшення біологічного різноманіття, скорочення обсягу морських природних ресурсів, включаючи запаси водних біоресурсів, зниження якості та доступності рекреаційних ресурсів, виникнення загроз здоров'ю населення. До основних джерел забруднення, засмічення моря відносяться річковий стік, скидання зворотних та стічних вод з точкових берегових джерел, дифузне забруднення, а також забруднення, що надходить з морських транспортних засобів.

Кліматичні зміни, що відбуваються в регіоні Азово-Чорноморського басейну, зумовлюють зміни температурного режиму, частоти й обсягів опадів, вітрового режиму, рівня моря, а також впливають на гідродинамічні характеристики морських вод та структуру водних мас. Це, в свою чергу, впливає на стан морських екосистем, характеристики місць існування та шляхів міграції біологічних видів, робить їх більш уразливими до впливу шкідливої для довкілля господарської діяльності людини.

Наприклад, підвищення верхньої межі сірководневої зони в глибоководній частині моря на 20 м за останнє десятиліття, яке зумовлене змінами гідродинамічних характеристик та гідрологічної структури моря, на фоні

зростання органічних речовин антропогенного походження призводить до негативних змін в екосистемі моря.

Температура повітря набагато вища за норму, значні опади, що призвели до розпріснення прибережних вод, та велика кількість біогенних речовин у теплий період року викликали у Чорному морі явище «червоних приливів». Найбільші «червоні приливи» спостерігались в червні 2019 р. та у вересні - жовтні 2020 р. в прибережних водах північно-західного шельфу Чорного моря поблизу Одеського узбережжя. У результаті процесів евтрофікації і масового цвітіння мікроводоростей і розвитку в придонному шарі безкисневих умов спостерігаються масові замори риби. Найбільше за останні роки явище масової загибелі риби спостерігалось в червні 2019 р. в Дніпро-Бузькому лимані.

Особливо небезпечними для морських екосистем є точкові джерела забруднення, від яких надходять стічні води міст та промислових підприємств, розташованих у прибережній смузі морів. Очисна спроможність комунальних очисних споруд (в основному представлені двома ступенями очищення) приморських міст для сполук азоту і фосфору, як правило, не перевищує 35-40%, тоді як для важких металів та стійких органічних сполук цей показник є набагато нижчим. Водночас більше половини міст обласного підпорядкування, районних центрів та населених пунктів міського типу, маючи централізовані системи водовідведення, не мають міських очисних споруд та здійснюють скидання стічних вод до моря без будь-якого очищення.

Окрім занепокоєння викликає екологічний стан Азовського моря, джерелом забруднення якого є промислові підприємства міста Маріуполь, однак значно більша маса забруднень надходить з Таганрозької затоки від джерел, розташованих у Російській Федерації. Космічні знімки концентрації хлорофілу зроблені в 2016 – 2020 рр. у теплий період року, свідчать про аномальний рівень евтрофікації вод саме в Таганрозькій затоці. Значне збільшення солоності води, хімічне й біологічне забруднення, особливо за останні двадцять років, призвели до змін у біоценозах моря, зменшення його рибогосподарського значення. Потребує скрупульозної міжнародної оцінки впливу на довкілля нещодавно спорудженого Кримського мосту та викидів у атмосферне повітря від транспорту, що рухається зазначеною спорудою.

З активізацією національного та міжнародного судноплавства зростає ризик засмічення й забруднення морського середовища, особливо під час транспортування небезпечних вантажів. Відсутність достатньої кількості належних портових споруд для складування та обробки екологічно небезпечних вантажів, а також низький рівень забезпеченості морських транспортних засобів системами очищення побутових стоків та утилізації твердих відходів призводять до значного засмічення й забруднення морських акваторій та акваторій портів.

У межах берегової водоохоронної зони Азовського і Чорного морів накопичено значну кількість твердих побутових і промислових відходів. Технологічна недосконалість облаштування звалищ викликає забруднення поверхневих і підземних вод, створює загрозу погіршення санітарно-

епідеміологічного стану та стану здоров'я населення, деградації рекреаційних ресурсів.

Значне антропогенне навантаження під час літнього використання деяких ділянок рекреаційних зон призводить до порушення природного, а також санітарно-гігієнічного стану пляжів та зниження їх рекреаційно-оздоровчого потенціалу. Переміщення великих обсягів донних відкладів під час здійснення днопоглиблювальних робіт у морських акваторіях призводить до деградації донних біоценозів, також відбувається забруднення морського середовища за рахунок мобілізації токсичних речовин сорбованих завислими частками мулу.

Незбалансованість господарської діяльності з добування (вилову) водних біоресурсів та інших морських біоресурсів привела до погіршення стану місць існування та міграції, зменшення кормової бази, кількості нерестовищ, місць нагулу як риби, так і інших живих водних організмів. Нераціональне, а іноді й незаконне видобування риби та морепродуктів, нездовільне виконання заходів, спрямованих на їх відтворення, спричинили зменшення їх біологічної продуктивності та зменшення видового розмаїття. Ситуацію ускладнює привнесення до екосистеми морів шкідливих екзотичних організмів (видів – вселенців або чужорідних видів), які пригнічують розвиток та відтворення аборигенних видів флори і фауни Азовського і Чорного морів. Як результат, добування (вилов) водних біоресурсів та інших морських біоресурсів в Азовському і Чорному морях поступово зменшується, що приводить до суттевого недовикористання наявної кормової бази та недоотримання цінної біологічної сировини (за експертними оцінками, потенціал Азовського та Чорного морів може забезпечити зростання річного обсягу товарної продукції, виробленої з морських біоресурсів, на 70-80 млн доларів США. Водночас недостатньо використовуються потенційні можливості виробництва морепродуктів через слабкий розвиток марікультури, її потенційний розвиток разом із забезпеченням населення морськими харчовими продуктами сприятиме відтворенню ресурсного потенціалу та сталому розвитку країни.

Внаслідок забруднення морського середовища, незбалансованого використання морських природних ресурсів, а також відсутності системи інтегрованого управління використанням природних ресурсів морів Україна щороку втрачає (орієнтовно) до 2 млрд. гривень.

Спільні Чорноморські дослідження, проведені у 2016 – 2019 рр. в рамках EMBLAS II та EMBLAS Plus – проєктів міжнародної технічної допомоги ЄС та ПРООН, дозволили дослідити концентрації 2100 хімічних речовин, у склад яких увійшли пріоритетні забруднюючі речовини, що визначені Водною рамковою директивою. Вказані дослідження показали, що основними забруднювачами морського середовища є нафтопродукти, хлорорганічні вуглеводні. Відзначено високий та подекуди дуже високий вміст у воді пестицидів, перфторованої речовини, діоксинів, важких металів, усі зазначені сполуки накопичуються у харчових ланцюгах, останньою ланкою яких є людина. Зафіксовані періодичні зростання активності цезію-137 у поверхневих водах східної і центральної частин Чорного моря.

В останні роки зростає забруднення морської води патогенною та умовно патогенною мікрофлорою, що завдає шкоди здоров'ю населення. Погіршення якості та санітарного стану прибережних вод і пляжів привело до зростання захворюваності відпочиваючих у санаторіях, туристичних закладах, інших місцях відпочинку. Щорічні збитки внаслідок погіршення оздоровчої здатності прибережних рекреаційних ресурсів оцінюються в 10 - 12 млн. гривень.

Вказані вище екологічні та соціально-економічні втрати України потребують системного вирішення та мінімізації. Країни Європейського співтовариства відпрацювали чіткий механізм взаємодії з вирішення проблем збереження морського середовища, який наразі реалізовано в Рамковій Директиві про морську стратегію. Саме цим шляхом має рухатись і Україна у процесі формування цілей морської природоохоронної політики та підготовки плану заходів з їх досягнення. Досягнення «доброго» екологічного стану (далі – ДЕС) є запорукою як відновлення рекреаційної здатності Чорного і Азовського морів, так і відновлення кількісних і якісних характеристик морських природних ресурсів та екосистем, сприятиме зменшенню ризиків та загроз для здоров'я населення країни.

2. Мета та строки її реалізації

Метою Стратегії є збереження та відновлення морського середовища шляхом започаткування системних та оптимальних підходів з організації та здійснення державного управління станом довкілля Азовського і Чорного морів у межах внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України та прибережної смуги морів з метою досягнення та підтримки ДЕС морського середовища, що сприятиме збалансованому розвиткові приморських регіонів та налагодженю позитивних тенденцій з соціально-економічного та екологічного розвитку України.

Зобов'язання України з виконання Угоди про асоціацію передбачають відповідно до Рамкової Директиви про морську стратегію розроблення Україною спільно з країнами-членами ЄС Морської природоохоронної стратегії.

Реалізація Стратегії з досягнення ДЕС, окрім виконання євроінтеграційних зобов'язань України, буде вагомим її внеском у досягнення:

- цілей сталого розвитку, ухвалених Самітом ООН зі сталого розвитку 25 вересня 2015 р. у Нью-Йорку, зокрема цілі 14 «Збереження морських екосистем» (на національному рівні затверджені Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»);

- цілей та завдань, визначених Конвенцією про захист Чорного моря від забруднення, ратифікованою постановою Верховної Ради України від 04 лютого 1994 року № 3939-12,

а також стане рушійним важелем для:

- забезпечення координації виконання цілей і завдань Морської природоохоронної політики з відповідними державами-членами ЄС, зокрема в рамках дво- та багатостороннього співробітництва;

- подальшого залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги;
- ініціювання та реалізації інвестиційних проектів природоохоронного спрямування, які передбачають потенційне залучення як зовнішніх, так і внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Стратегія використовує положення та підходи, що запропоновані у Рамковій Директиві про морську стратегію, а також Водній рамковій директиві, та методичні документи, розроблені на замовлення Європейської Комісії для їх успішної імплементації.

Окрім пропонованої Стратегії, охорона морського довкілля в Україні регулюється іншими нормами міжнародного права і національного законодавства, серед яких: Міжнародна конвенція з запобігання забрудненню моря нафтою, Міжнародна конвенція щодо втручання у відкритому морі у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою, Конвенція про запобігання забрудненню морського середовища скиданням речовин із суден та літальних апаратів, Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден, Конвенція про охорону Середземного моря від забруднення, Конвенція про захист Чорного моря від забруднення тощо.

Особливо важливе значення у цій галузі має Конвенція ООН з морського права, частина XII якої повністю присвячена міжнародно-правовим аспектам захисту морського довкілля. Конвенція стимулює прийняття державами національних законодавчих актів з питань охорони морського довкілля, а також вжиття ними заходів щодо забезпечення виконання відповідних норм і стандартів. Згідно із Законом України від 09 грудня 2012 року № 162 «Про виключну (морську) економічну зону України» до неї належать морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать. Ширина її становить 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України.

У сфері правового регулювання питань, які охоплюються Стратегією діють такі акти українського законодавства: Водний кодекс України, закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», «Про аквакультуру», Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря України від забруднення та засмічення тощо. Зазначені правові акти регламентують діяльність щодо запобігання забрудненню та засміченню внутрішніх морських вод і територіального моря, гирлових ділянок річок, прибережних захисних смуг морів, морських заток, лиманів, островів у внутрішніх водах тощо.

Оскільки територією України протікають річки, що належать до району басейну р. Вісла, Україна є країною-спостерігачем у рамках діяльності Гельсінської комісії (ГЕЛКОМ), відповіальної за виконання Гельсінської конвенції з захисту морського середовища району Балтійського моря (підписана Україною 09 квітня 1992). Ураховуючи значну віддаленість України від Балтійського моря, зобов'язання України у рамках зменшення забруднення

Балтійського моря будуть визначені під час розробки Плану управління району басейну р. Вісла.

Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 1998 року № 1057 Концепція охорони та відтворення навколоішнього природного середовища Азовського та Чорного морів, а також Закон України від 22 березня 2001 року № 2333-ІІІ "Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів" дали потужний імпульс у сфері охорони морського довкілля та стали свідченням відповідальності держави Україна щодо виконання взятих на себе зобов'язань, зокрема тих, що визначені Конвенцією про захист Чорного моря від забруднення. Незадовільне державне фінансування програми не дозволило вирішити питання припинення забруднення морів зі стаціонарних джерел забруднення, а в рамках її впровадження не були вирішені питання з підготовки та реалізації планів інтегрованого управління прибережною смugoю морів; залишились невирішеними й питання організаційного забезпечення реалізації заходів з охорони морського довкілля. Строк дії Загальнодержавної програми закінчився у 2010 році та не отримав свого подальшого продовження.

Таким чином, основними проблемами екологічного стану Азовського і Чорного морів на сьогодні все ж залишаються:

- високий рівень забруднення морських вод;
- загроза здоров'ю населення і непоправної втрати біологічного різноманіття та біологічних ресурсів моря, включаючи, загрозу зникнення видів тварин і рослин, що занесені до Червоної книги України;
- зменшення обсягів відтворення водних біоресурсів та їх незбалансоване використання;
- зниження якості морських рекреаційних ресурсів.

Саме на вирішення зазначених екологічних проблем шляхом досягнення ДЕС спрямовується ця Стратегія та програма заходів, орієнтована на досягнення її природоохоронних цілей.

Реалізація Стратегії запланована упродовж 2021 – 2036 років.

3. Шляхи і способи розв'язання проблеми

Стратегічні цілі Стратегії передбачають вирішення основних проблем екологічного стану Азовського і Чорного морів і містять завдання з досягнення та дотримання ДЕС за дескрипторами, наведеними в додатку 3, включаючи:

1) зниження ризику для здоров'я людини, пов'язаного із забрудненням і засміченням морських вод та прибережної смуги, запобігання деградації морських екосистем та сприяння їх відтворенню шляхом зменшення рівня забруднення морів та мінімізації антропогенного навантаження на морські екосистеми;

2) збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів;

3) збалансоване використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвитку марікультури, відродження популяції особливо цінних промислових видів риб.

Вказані засоби державного планування мають вирішити такі питання:

- зниження негативного впливу річок на морські екосистеми;
- запровадження моніторингу сірководневої зони Чорного моря;
- здійснення інвентаризації скидів господарсько- побутових стічних вод у межах прибережної смуги та визначення найбільш небезпечних забруднювачів з подальшим розробленням та затвердженням переліку заходів, які мають бути включені до планів управління річковими басейнами (далі – ПУРБ), планів інтегрованого управління прибережними територіями Азовського і Чорного морів або ж планів дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів, та спрямовуватись на зменшення обсягів й запобігання надходженню забруднюючих речовин, зокрема досягнення адміністративними засобами та важелями економічного впливу відповідності установленим нормативам і стандартам ступеня очищення міських стічних вод та зворотних вод промислових та сільськогосподарських суб'єктів господарювання;
- започаткування й завершення будівництва міських очисних споруд, а також очисних споруд промислових та сільськогосподарських об'єктів, діяльність яких суттєво впливає на екологічний стан морів, а також впровадження сучасних методів перероблення та утилізації відходів, що утворюються на очисних спорудах;
- розроблення та реалізація окремих місцевих (міських) планів дій з охорони навколоішнього природного середовища, спрямованих, у тому числі, й на запобігання забрудненню моря найбільш екологічно небезпечними регіонами, зокрема містами Маріуполь, Миколаїв, Одеса, Бердянськ, Запоріжжя, Херсон та ін., включаючи й оптимізацію рекреаційного використання прибережних територій;
- розроблення та затвердження у порядку, встановленому законодавством, правових актів, спрямованих на імплементацію Директиви Ради 91/676/ЄС від 12 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел, здійснення на їх основі оцінки впливу дифузних джерел на якість морської води та започаткування регулювання з метою зменшення обсягів надходжень забруднюючих речовин з дифузних джерел;
- упорядкування існуючого водовідведення дощових вод з територій населених пунктів, розташованих у прибережній захисній смузі морів, створення системи спостережень за надходженням до акваторій Азовського і Чорного морів забруднюючих речовин з урбанізованих територій, а також внаслідок військової діяльності, розроблення заходів, спрямованих на запобігання забрудненню морських вод колекторно-дренажним стоком;
- встановлення і внесення в натуру водоохоронних зон і прибережних захисних смуг морів, морських заток і лиманів та забезпечення упорядкування прибережної захисної смуги морів;
- проведення інвентаризації джерел забруднення атмосферного повітря та оцінка обсягів викидів забруднюючих речовин від стаціонарних і пересувних джерел у морі та в прибережній смузі;

- забезпечення контролю за забрудненням і засміченням моря з суден, зокрема запобігання привнесенню плавзасобами до Азовського і Чорного морів шкідливих екзотичних організмів з баластними водами;
- запобігання потраплянню у море небезпечних речовин шляхом створення споруд, де здійснюється перевантаження та зберігання нафтопродуктів, хімічних речовин, а також запровадженням системи контролю за переміщенням небезпечних речовин у межах морських кордонів України;
- здійснення наукових розробок та пілотних досліджень із впровадженням біологічних методів очищення акваторій морських портів від нафтових забруднень;
- удосконалення системи поводження з побутовими та промисловими відходами, що утворюються у прибережній смузі морів, впровадження технологій утилізації рідких і твердих відходів на суднах, транспортних засобах у портах; створення інформаційної системи прогнозування переміщення по поверхні моря нафтових забруднень та інші заходи;
- здійснення заходів для визначення шляхів використання відходів ґрунтів та зменшення замулення дна і забруднення морів, що спричиняється внаслідок проведення днопоглиблювальних і шляхових робіт, робіт з розчистки дна, визначення місць розміщення відходів ґрунтів під час виконання будівельних і берегоукріплювальних робіт.

З метою збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів, передбачається:

- розроблення окремих режимів природокористування у межах територій (акваторій), віднесеніх до водно-болотних угідь міжнародного значення;
- підготовка науково обґрунтованих рекомендацій щодо відтворення реліктових видів флори та фауни Азовського і Чорного морів;
- розширення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на визначення основних закономірностей функціонування морських і прибережних екосистем та запобігання негативній дії чинників, що впливають на них, з метою збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Азовського і Чорного морів, філофорного поля Зернова та інших територій і об'єктів природно-заповідного фонду;
- здійснення заходів, спрямованих на створення Азово-Чорноморського природного (екологічного) коридору, забезпечення подальшого збільшення площи територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також їх упорядкування;
- створення двох біологічних станцій (в акваторії Чорного та Азовського морів) з метою збереження та відтворення рідкісних видів рослин і тварин та видів, занесених до Червоної книги України;
- створення на базі природних і біосферних заповідників, національних природних парків, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду центрів з відтворення рідкісних видів рослин і тварин та видів, занесених до Червоної книги України;

- проведення реінтродукції рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин;
- розроблення та здійснення заходів, спрямованих на захист водоплавних птахів, місцеї їх оселення та гніздування переважно шляхом створення територій, що перебувають під особливою охороною;
- здійснення заходів із запобігання появі нових видів рослин і тварин, небезпечних для місцевих флори та фауни;
- реалізація заходів із відтворення видів морських рослин і тварин, що перебувають під загрозою зникнення, в акваторіях Азовського і Чорного морів здійснення заходів із збереження морських ссавців у межах внутрішніх морських вод та територіального моря (включаючи створення центрів реабілітації).

З метою збалансованого використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвитку марикультури, відтворення популяції особливо цінних промислових видів риб передбачається:

- удосконалення законодавства з питань управління, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів в Азовському і Чорному морях;
- створення кадастрів популяцій морських видів рослин і тварин, що мають господарське значення, та визначення їх ресурсного потенціалу;
- проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних із відтворенням та збагаченням морських біологічних ресурсів Азовського і Чорного морів, впровадження відповідних екологічно безпечних технологій;
- будівництво та модернізація рибовідтворювальних комплексів, державна підтримка розведення промислових видів риб;
- визначення екологічно безпечних та економічно доцільних просторових зон розведення об'єктів марикультури, а також місцеї для розвитку марикультури, створення рибницьких господарств;
- забезпечення населення, яке проживає у прибережній смузі, інформацією про технології та економічні переваги діяльності рибовідтворювальних комплексів та рибницьких господарств;
- розроблення та впровадження регіональних міжгалузевих програм будівництва та модернізації рибовідтворювальних комплексів;
- реалізація заходів, спрямованих на поліпшення стану нерестовищ, місцеї нагулу молоді риб та збільшення кормових ресурсів, охорону міграційних шляхів риб, та інших заходів, спрямованих на збагачення біологічних ресурсів та забезпечення їх невиснажливого використання;
- створення в басейні Азовського та Чорного морів сучасних експериментально-показових багатофункціональних, повносистемних рибницьких господарств, що включатимуть всі можливі і прийнятні для України елементи і методи ведення науково-дослідної, природоохоронної, рибогосподарської та освітньо-виховної діяльності.

Основними механізмами з досягнення цілей і пріоритетних завдань Стратегії є:

- підвищення рівня інформування, екологічної освіти та виховання населення, а також залучення громад приморських міст і сіл та екологічно орієнтованої громадськості до реалізації природоохоронних заходів;
- застосування правових механізмів з оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки;
- запровадження інтегрованого управління районами річкових басейнів, що спрямовують свої води до Азовського та Чорного морів;
- створення системи інтегрованого управління природокористуванням у межах водоохоронної зони морів, прибережній смузі морів, територіальних морських водах України;
- вдосконалення економічних механізмів регулювання використання морських природних ресурсів, включаючи використання морів для цілей судноплавства та гідроенернетики;
- вдосконалення законодавчої та іншої нормативно-правової бази для впровадження державної політики у сфері збереження довкілля Азовського і Чорного морів, розвитку рибальства та марікультури Азово-Чорноморського басейну, узгодження її з вимогами Угоди про асоціацію, а також інших чинних міжнародних договорів України, включаючи започаткування програмних зasad з поетапного оздоровлення та досягнення ДЕС морського середовища.

4. Прогноз впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін

Важливим завданням Стратегії є визначення уповноваженого органу (органів), з її реалізації. Законодавством України функції з формування та реалізації державної політики з питань охорони Чорного та Азовського морів від забруднення, так само як і збереження морського біологічного різноманіття покладено на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Функції з державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства України в межах внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України та прибережної смуги морів покладаються на Державну екологічну інспекцію України та Державне агентство рибного господарства України.

Здійснення державного моніторингу вод здійснюватиметься Міндовкілля відповідно до Порядку здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 19 вересня 2018 року № 758, зокрема додатка 3 до Порядку.

Очікується позитивний вплив результатів впровадження Стратегії на соціально-економічний розвиток Примор'я, що позитивно вплине на соціально-економічні аспекти розвитку південних регіонів України. Наразі вказані регіони є найбільш посушливими та найбільше піддаються негативному впливу зміни клімату, що може поступово перетворити їх на депресивні регіони. Належне впровадження завдань Стратегії дозволить сприяти розвитку послуг з рекреації, а також рибальства і марікультури, що в кінцевому вигляді позитивно вплине на соціально-економічне становище як зазначених регіонів, так і України в цілому. Лише зменшення евтрофікації та зниження забруднення токсичними

речовинами з одночасним відновленням та охороною місць перебування біологічних видів надасть шанс такому розвиткові.

Не менш важливим аспектом успішного впровадження Стратегії стане поліпшення стану здоров'я українців. Адже досягнення та підтримання ДЕС морських вод стане запорукою посилення рекреаційних та бальнеологічних властивостей приморських місць відпочинку, санаторіїв, пляжів тощо. Це стане додатковим стимулом розвитку туристичної інфраструктури, залученню у цю сферу інвестицій.

Важливим внеском у поліпшення здоров'я українців також стане зниження вмісту небезпечних для життєдіяльності людини токсичних речовин у водних біоресурсах, які є важливим компонентом звичного набору продуктів харчування.

Показником успішності реалізації Стратегії стане поетапне досягнення до 2036 року ДЕС для усіх визначених у додатку 2 морських водних масивів за дескрипторами, опис яких наведено у додатку 3.

Важливим завданням України є не лише досягнення ДЕС, але й забезпечення утримання такого стану у майбутньому.

Для успішної реалізації державної політики щодо охорони та відтворення довкілля Чорного та Азовського морів є ризик, що виникає внаслідок анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (Україна) ініціювання нею військових дій на Сході України, зокрема і в прибережжі Азовського моря. Відповідно до Договору між Україною та Російською Федерацією про співробітництво щодо використання Азовського моря і Керченської протоки Азовське море розмежовується лінією державного кордону відповідно до угоди між Сторонами (Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон, ратифікований Законом України від 20 квітня 2004 року № 1681-IV). Однак зазначеною анексією Російська Федерація грубо порушила не лише умови вказаних договорів, а й норми міжнародного права. Тому станом на сьогодні здійснення базової оцінки стану Азовського моря на суверенній території України є повністю обмеженим. Мілітаризація Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (Україна) призводить до деградації та забруднення створених Україною морських природоохоронних територій та об'єктів (Карадагський, Кримський і Казантипський природні заповідники, заповідник Мис Март'ян та ін.). Небажання Російської Федерації щодо здійснення природоохоронних заходів, спрямованих на зменшення антропогенного навантаження, а також можливі негативні дії вказаної держави щодо використання морських природних ресурсів можуть суттєво сповільнити або ж призупинити успішне впровадження Україною МПС. Цей ризик є високо ймовірним. Можливості управління зазначеним ризиком полягають у тому, що ключові ділянки, які визначають долю розвитку біологічного різноманіття усього Чорного моря (такі наприклад як «Філофорне поле Зернова»), розташовані в територіальних водах України. З території України до Чорного моря впадають найбільші його притоки, такі як Дунай, Дніпро, Дністер, Південний Буг та інші. Враховуючи те, що водний стік річок є вирішальним у

забрудненні та евтрофікації морів, Україна має достатні важелі впливу на стан Чорного моря.

З метою відстеження наслідків діяльності, що впроваджується Російською Федерацією на окупованих нею територіях Автономної Республіки Крим та м. Севастополя (Україна), а також у прилеглій до Кримського півострова частини територіального моря, на якій Російська Федерація в порушення норм міжнародного права встановила мілітаризований контроль, необхідне застосування усіх доступних методів моніторингу та відстеження такої діяльності, зокрема даних космічного моніторингу, а також забезпечити збирання та аналіз інформації, що має сприяти формуванню доказової бази злочинної діяльності Російської Федерації на окупованих територіях з метою притягнення її до відповідальності у міжнародних інстанціях.

Ризиком щодо впровадження положень Стратегії також може стати можлива відмова України від подальшого курсу на виконання Угоди про асоціацію, зокрема відмова України від формування основ природоохоронної морської політики та створення інституційних механізмів для її реалізації. Цей ризик за сучасних умов формування та спрямування зовнішньої та внутрішньої державної політики є малоймовірним, а тому не потребує формування заходів з його управління.

Міндовкілля є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за здійснення моніторингу, контролю та організаційного забезпечення реалізації плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів на відповідний період, розробленого на виконання Морської природоохоронної стратегії.

Моніторинг та контроль за реалізацією Стратегії здійснюється шляхом аналізу і узагальнення інформації про хід виконання Дорожньої карти (додаток 1) та плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів на відповідний період, що подається міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, відповідальними за виконання заходів, Міндовкілля щороку до 20 лютого року, що настає за звітним.

Міндовкілля щороку до 15 березня забезпечує подання Кабінету Міністрів України інформації про хід виконання Дорожньої карти (додаток 1) та плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів.

З метою дотримання об'єктивності та неупередженості до моніторингу реалізації встановлених цілей і завдань можуть залучатися громадські організації, незалежні інститути та організації, експерти.

Організаційне забезпечення реалізації цілей і завдань Морської природоохоронної стратегії, координація діяльності міністерств, інших органів державної влади щодо виконання Дорожньої карти з реалізації Морської природоохоронної стратегії та плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів на відповідний період здійснюється Міндовкілля разом із заінтересованими центральними і місцевими органами виконавчої влади. З цією метою створюється Міжвідомча комісія з екологічних питань Азовського та Чорного морів.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів за результатами впровадження шестирічного плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів протягом наступного після закінчення дії такого плану періоду готує та оприлюднює на сайті міністерства Національну доповідь щодо екологічного стану Азовського та Чорного морів, де здійснюється оцінка успішності досягнення показників, а також досягнення у морських водних масивах, визначених у додатку 2, ДЕС морського середовища за дескрипторами, описаними у додатку 3 до Стратегії.

5. Очікувані результати

Реалізація Морської природоохоронної стратегії дасть змогу:

- наблизити законодавство України у галузі охорони морського середовища до аналогічного законодавства країн ЄС;
- досягти та підтримувати на постійній основі доброго екологічного стану морських водних масивів;
- зменшити антропогенний вплив на морські екосистеми, насамперед на прибережні води;
- досягти допустимого рівня, мікробіологічного забруднення прибережних вод морів та забезпечити санітарно-гігієнічні умови, безпечні для життя і здоров'я населення, посилити рекреаційну здатність морських прибережних регіонів України;
- припинити деградацію морських екосистем, створити умови для їх самовідтворення та зростання ресурсного потенціалу;
- забезпечити збалансованість процесів використання і відтворення морських природних ресурсів;
- створити умови для збереження рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин;
- збільшити площу територій та кількість об'єктів природно-заповідного фонду на узбережжі Азовського і Чорного морів;
- сприяти збалансованому розвиткові приморських регіонів та налагодженню позитивних тенденцій з соціально-економічного та екологічного розвитку півдня України.

Головні показники результативності впровадження Морської природоохоронної стратегії за основними етапами її реалізації відповідно до Дорожньої карти (додаток 1) наведені у таблиці:

№ п/п	Показник	Строк реалізації/ затвердження
1	2	3
1.	Стратегія розвитку галузі рибного господарства України до 2025 року	2021 р.
2.	Програма державного екологічного моніторингу морів України на 2022-2027 роки	2021 – 2022 pp.
3.	План дій для досягнення та підтримки доброго	2021 – 2022 pp.

	екологічного стану Азовського і Чорного морів на період 2022-2027 роки (далі - 1-й морський ПД)	
4.	Порядок розроблення і затвердження планів інтегрованого управління прибережними територіями	2021 – 2022 рр.
5.	Плани управління річковими басейнами	2024 р.
6.	Плани інтегрованого управління прибережними територіями Азовського і Чорного морів	2024 р
7.	Щорічні звіти про реалізацію заходів 1-го морського ПД	Щороку
8.	Оцінка стану морського довкілля за результатами морського екологічного моніторингу у 2022-2027 роки	2028 р.
9.	Оцінка ефективності реалізації 1-го морського ПД	2028 р.
10.	Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України План дій для досягнення та підтримки добого екологічного стану Азовського і Чорного морів на період 2029 - 2034 роки (далі - 2-й морський ПД)	2028 – 2034 рр.
11.	Програма державного екологічного моніторингу морів України на 2029-2034 роки	2028 – 2034 рр.
12.	Щорічні звіти про реалізацію заходів 2-го морського ПД	Щороку
13.	Оцінка стану морського довкілля за результатами морського екологічного моніторингу у 2029-2034 роки	2035 р.
14.	Оцінка ефективності реалізації 2-го морського ПД. Звіт	2035 р.
15.	Національна доповідь про досягнення добого екологічного стану Азовського та Чорного морів.	2035 – 2036 рр.
16.	Морська природоохоронна стратегія України на період до 2054 р.	2036 р.

Базова оцінка екологічного стану морського середовища надала можливість поділити Чорне та Азовське моря на відносно однорідні ділянки (морські водні масиви), які представлені у додатку 2 до МПС, та визначити й описати дескриптори ДЕС для кожного з виділених морських водних масивів, наведені у додатку 3.

Методичні підходи, що були запроваджені країнами-членами ЄС, а також сучасні наукові розробки українських фахівців дозволили створити критеріальну основу для оцінки відповідності або ж невідповідності стану якості конкретного морського водного масиву до встановлених критеріїв ДЕС. Такий підхід, що визначений Рамковою Директивою про морську стратегію, а також Водною рамковою директивою є оптимальним для пошуку шляхів подолання екологічних проблем та поліпшення екологічного стану морського довкілля, зокрема, шляхом побудови чіткої системи управлінських заходів, спрямованих на досягнення ДЕС у кожному визначеному морському водному масиві.

Наведені в Стратегії підходи є абсолютно новими для України та повністю відповідають вимогам наведених вище директив ЄС. Більше того, запроваджені

в Стратегії підходи повністю обумовлені вимогами зазначених директив та відповідних методичних рекомендацій щодо країною їх імплементації.

Зменшення рівня забруднення морів та мінімізація антропогенного навантаження на морські екосистеми відбудеться шляхом запровадження системних та скоординованих кроків, пов'язаних з підготовкою та впровадженням:

- планів дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів, які розробляються і затверджуються на шестирічний період;
- ПУРБ для визначених законодавством районів річкових басейнів, які включатимуть переходні води й прибережні морські води (на відстані 1-ї морської милі у бік моря від урізу берега під час максимального відливу);
- планів інтегрованого управління прибережними територіями Азовського і Чорного морів, що мають бути підготовлені та затверджені у порядку, визначеному законодавством.

До важливих інструментів, що сприятимуть впровадженню Стратегії, належать адміністративні та економічні важелі регулювання природокористуванням, зокрема такі, що відповідають європейським принципам "користувач природними ресурсами платить" та "забруднювач платить". Стратегія передбачає вдосконалення та подальший їх розвиток з метою досягнення якомога більшої їх ефективності.

6. Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів

Стратегія України є документом, що визначає стратегічні цілі і завдання державної політики щодо охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів, тому не потребує додаткових фінансових видатків за рахунок Державного бюджету України.

Досягнення визначених Стратегією цілей і завдань здійснюватиметься шляхом виконання Дорожньої карти (додаток 1) та Плану дій для досягнення та підтримки доброго екологічного стану Азовського і Чорного морів на період 2022 – 2027 роки. Перший план дій має бути розроблений та затверджений протягом шести місяців після схвалення Кабінетом Міністрів України Стратегії.

Реалізація плану дій для досягнення та підтримки ДЕС Азовського і Чорного морів здійснюватиметься за участі Мінводокіля, Мінагрополітики, Мінекономіки, МОЗ, Мінрегіону, Мінфіну, Мінінфраструктури, МВС, МОН, Держекоінспекції, Держрибагентства, Держлісагентства, Держгеонадр, ДСНС, Держводагентства, а також місцевих органів виконавчої влади.